

Відносини України з Республікою Польща та Європейським Союзом у дзеркалі британського тижневика «The Economist»

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

У статті розглянуто матеріали, опубліковані в британському журналі «The Economist» (його електронній версії), у яких висвітлено відносини між Україною і Європейським Союзом, зокрема між Україною і Польщею. Підкреслено проблеми міжнародних відносин і перспективи їх вирішення.

Ключові слова: відносини ЄС – Україна, польсько-українські відносини, біженці, шукачі притулку, візовий режим, пункт пропуску, угода про асоціацію.

Корчун Валентина. Отношения Украины с Республикой Польша и Европейским Союзом в зеркале британского еженедельника «The Economist». В статье рассмотрены материалы, опубликованные в британском журнале «The Economist» (его электронной версии), в которых рассматриваются отношения между Украиной и Европейским Союзом, в частности между Украиной и Польшей. Подчеркиваются проблемы международных отношений и перспективы их решения.

Ключевые слова: отношения ЕС – Украина, польско-украинские отношения, беженцы, искатели убежища, визовый режим, пункт пропуска, соглашение об ассоциации.

Korchun Valentina. Ukraine's Relations with Republic of Poland and with the European Union in the Mirror of British Weekly «The Economist». The article shows the content of materials published in British journal «The Economist» (its electronic version), which consider the relations between Ukraine and European Union, in particular between Ukraine and Poland. The problems of international relations and prospects of their solution are underlined.

Key words: EU – Ukraine relations, Poland – Ukraine relations, refugees, asylum-seekers, visa regime, border post, association agreement.

Постановка наукової проблеми та її значення. Влада й громадськість України традиційно обстоюють твердження про пріоритетність європейського вектора зовнішньоекономічної політики України, хоча єдиного погляду досі установити не вдалося. Також існує узвичаєна думка про те, що Польща виступає адвокатом України у процесі європейської інтеграції останньої. Цікаво дізнатися, як на відносини Польщі й України, в тому числі в контексті українського євроінтеграційного процесу, дивляться європейці. Тому ми поставили завдання: проаналізувати публікації електронної версії авторитетного британського економічного тижневика «The Economist», що стосуються європейсько-українських відносин загалом та польсько-українських зокрема. З аналізу змісту цих публікацій проглядається і думка європейських спеціалістів про Україну як учасника міжнародної європейської спільноти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У статті «Пункт пропуску Шегіні – Медика», опублікованій у серпні 2012 р. [1], кореспондент ділиться враженнями від спостереження за великою чергою на цьому пішохідному пункті пропуску. Черга складалася переважно з українців. Навантажені великими сумками, більшість з подорожуючих, як іронізує журналіст, утягнута в «транскордонну торгівлю», здійснюючи короткі подорожі до Польщі, щоб продати там невелику кількість сигарет і алкоголю. Вони прив'язують їх скотчем до тіла: цигарки у пачках, а горілку – в гумових медичних грілках.

Коли Шенгенський ареал розширився на схід у 2007 р., Польща стала східними воротами до ЄС. У Варшаві функціонує один з підрозділів Frontex, прикордонної агенції ЄС. Європейська спільнота стикнулася зі складним вибором між безпекою й імміграційним контролем, з одного боку, та відкритістю до її сусідів (південних і східних) – з іншого.

Згідно з дослідженням Фундації Стефана Батори (Варшава), наявна система кордону перешкоджає розвитку цих найбільш розташованих по обидва боки кордону, тоді як ближчі контакти через кордон можуть стимулювати «європейський вибір» українського суспільства. У 2011 р. 1,1 млн українців отримали Шенгенські візи. Але цей процес, підкреслює тижневик, подібний до адміністративного кошмару: повільний, ненадійний і дорогий. Він також часто буває тіншовим.

Громадяни України, Молдови, Росії все ще потребують віз, щоб подорожувати до Європейського Союзу. Кожна поїздка до Парижу, Берліна чи Риму для цих європейців означає, що вони мають приготувати купу документів, проїхати сотні кілометрів до найближчого консульства європейської держави, прочекати у довжелезних чергах, сплатити від 35 до 60 євро як візову плату і ще витратити додаткові кошти. Це потребує щонайменше 10 робочих днів, але людина ніколи не може бути впевненою, що взагалі отримає цю візу.

Тональність публікації можна назвати дружньою і навіть співчутливою до життя прикордонних українських мігрантів і подорожуючих через кордон узагалі. Дійсно, живучи географічно у самій Європі, українці все ще почуваються за важкою, хоча вже, може, й не залізною завісою. З іншого боку, запровадити безвізовий режим ЄС небезпідставно побоюється.

У другій публікації «Українська зблякла дорожність» [2] йдеться про Львів, куди кореспондент тижневика приїхав одразу після закінчення чемпіонату Європи з футболу «Євро – 2012». Підкреслюючи, що Львів розміщений лише за дві години їзди від польського кордону, а від київських політиків значно далі, він називає Львів самопроголошеною культурною столицею України. Львів тільки повертався до звичного життя після закінчення футбольного чемпіонату, який разом приймали Польща й Україна у червні 2012 р. «Новий термінал в аеропорту стоїть страхотливо порожній» [2]. Як ми знаємо, подібна ситуація трапилася і на новому терміналі в Бориспільському аеропорту, а як проект заробити гроші для України чемпіонат не вдався.

Проте Львів усе ще залишається привабливим, насамперед для польських туристів, які приїждять туди, щоб знайти передвоєнний Львів, що належав до Польщі, і провести вечір у чудовому оперному театрі. Завдяки існуванню нових бюджетних польотів Львів став для європейців таким же доступним, як Краків чи Рига. Мешканці Львова минулий чемпіонат оцінюють неоднозначно. Для одних – це колосальні витрати, для інших – утрачені можливості. Найбільш помітним у Львові для стороннього ока є піднесення української впевненості. Далі у статті характеризуються протестні настрої львів'ян проти «мовного закону». Львів також називається «найбільш українським містом» на противагу російськомовним ареалам на сході України.

Особливо помітною, на нашу думку, за суспільно-політичним резонансом, стала стаття «Чутливі відносини Польщі й України» від 28.06.2012 р. [3]. У ній іде мова про відомий випадок, коли два журналісти-сатирики в ефірі польської радіостанції Eska Rock обговорювали поразку української футбольної команди від команди Англії і допустили прямі образи на адресу української жінки, яка працює хатньою робітницею. Діалог дослівно процитовано і він дійсно є образливим.

Доцільно згадати тут відому приказку: «Слово – не горобець, вилетить – не спіймаєш». Передача набула дуже великого міжнародного розголосу і викликала невдоволення Міністерства закордонних справ і Польщі, і України одностайно засудили такі випадки. Польський коментатор назвав інцидент хамством. Проти радіостанції були вжиті санкції, а журналістам загрожувала кримінальна справа.

Автор названої статті констатує, що Польща мала загалом добрі відносини з Україною від 1991 р., тому образливі зауваження особливо неприємні протягом проведення чемпіонату Європи з футболу, який обидві країни приймали разом. Проте, вказує тижневик, позитивним аспектом у цій неприємній справі є публічний осуд такої поведінки «жартівників» у Польщі.

Передача стимулювала широку дискусію про українців, часто жінок, які працюють у Польщі. Зокрема, у статті цитується Петро Гума, голова Союзу українців у Польщі, який сказав, що передача відкрила ширшу проблему: про негативне ставлення частини польського суспільства до українців, укупі з безвідповідальністю медіа-засобів. Він зауважив: «У повсякденній мові люди часто кажуть: «Українка прибирає мій дім» замість того, щоб сказати «Ірина чи Оксана з України». Дуже часто українці, що працюють у Польщі, безликі [3]. Директор польсько-української фундації співробітництва підкреслив безпрецедентне засудження згаданої передачі у самій Польщі та зауважив, що відносини між двома країнами найкращі, а негативні стереотипи про українців переважно видумали ті, хто шукає сенсаційних тем.

За оцінками, у Польщі працює понад 100 тис. українських громадян, більшість нелегально, хоча кількість легальних робітників з року в рік збільшується. Деякі з них зазнають принижень, дискримінації і ошуканства на роботі, але атмосфера постійно покращується. Один із сигналів такого покращення – вільне використання українцями своєї мови на вулицях та робочих місцях, що було нечуванним у 1990-ті роки.

В історії польсько-українських стосунків існує чимало проблемних тем. Відрадно, що, на думку Європи, відносини України та Польщі, попри численні поки ще не вирішені проблеми, покращуються та стають більш демократичними, європейськими.

З іншого боку, нас цікавить погляд Європи на процеси європейської інтеграції України, зокрема, на нехай віддалене в часі, але принаймні ймовірне членство у ЄС. У цьому сенсі цікавим є матеріал статті, опублікованої 04.04.2012 р., про Україну та ЄС [4]. У ній розповідається про чергову зустріч у Брюсселі між ЄС та українськими дипломатами після парафування (initialled) Угоди про асоціацію. Підкреслюється, що це не означає, що вони підписали її. Дипломатичною мовою «initial» – це технічний акт, під яким розуміється схвалення змісту документа. Угода на 1200 сторінок, нарешті, забезпечила нові межі для відносин Євросоюзу з Україною, адже попередні важливі документи, насамперед Угода про партнерство і співробітництво, уже вичерпали себе. Угода про асоціацію вимагає від України частково адаптуватися до законодавства ЄС і призведе до поглиблення торговельних відносин.

Досить неприємно для нас, українців, читати категоричне твердження британського часопису, що «ніхто не говорить про членство в ЄС для України». Хоча далі тональність набирає віддаленого мажорного звучання, коли цю угоду називають віхою для європейської інтеграції України. У крайньому разі вона може допомогти Україні дистанціюватися від Росії, яка виношує свій власний експеримент «Євразійської» інтеграції. «Проте парафування – це трішки більше, ніж одинокий пучок трави у безплідному степу відносин Україна – ЄС», – йдеться далі у статті. Як відомо, надії на підписання Угоди про асоціацію на самміті Україна – ЄС у грудні 2011 р. розсіялись через різкий осуд керівними органами ЄС та лідерами європейських держав і США політично вмотивованих справ проти лідерів української опозиції.

Досить песимістичним є погляд із Лондона на демократичний розвиток України. Висловлюється здивування стосовно того, що діалог між ЄС та Україною буває непрямим. Так, у березні 2012 р. п'ять міністрів закордонних справ країн ЄС у статті в «International Herald Tribune» зауважили, що українська демократія погіршується, що несумісне з європейським вибором України. Через два тижні український міністр закордонних справ К. Грищенко опублікував дипломатичну відповідь. При цьому чи не найбільш обговорюваним аспектом є те, що цей діалог здійснюється на сторінках американської газети.

Важливим і дискусійним питанням є підписання 2006 р. Україною та Євросоюзом Угоди про реадмісію. З тих пір Євросоюз ретельно відслідковує, як Україна контролює нелегальних мігрантів, які проблеми в цьому процесі виникають, чи не порушуються права біженців

тощо. Названа тематика висвітлюється у статті тижневика «Біженці в Україні», яка вміщена під рубрикою «Екс-комуністична Європа» 10.02.2011 р. [5].

У Західній Україні зосередилася зростаюча община біженців, переважно з Афганістану й Африки, які шукають можливості проникнути в ЄС. Ошукані, вони опинилися у стані невизначеності. Тижневик підкреслює, і ця тема з варіаціями повторюється ще у кількох матеріалах, що ці шукачі притулку («asylum seekers») є суб'єктами домагань, експлуатації і тортур.

«Кордонний перехід між Україною і Польщею у Шегині виявляє роз'єднання між Україною і її сусідами з ЄС. На українській стороні торговці продають дешеві спиртні напої й тютюнові вироби у брудних крамничках. Групи жінок середнього віку збираються у темних кафе, щоб прив'язати пачки цигарок до рук і ніг як амуніцію. Вони тягнуться через довгий лабіринт воріт і турникетів на шляху до охайного контрольного офісу на польській стороні, де будуть випробовувати свою винахідливість на стомлених молодих охоронцях. На вулиці у цей час собака вільно подорожує між ЄС і Україною через дірку в огорожі».

Звертає на себе увагу підкреслений контраст в описі кордонного переходу: між темною і брудною, як підкреслено в тексті, українською стороною і охайним контрольным офісом на польській стороні.

Увагу кореспондентів постійно привертають труднощі візових процесів. Вони називають візовий режим тривалим, дорогим і часто принизливим, який зробив подорож на захід майже неможливою для більшості українців. Після викладання коштів щонайменше у розмірі середньої місячної зарплати в Україні за власне дозвіл (візу) подорожуючі мають часто звітуватися у відповідному посольстві, розташованому в Києві, з візуальними доказами їхніх пересувань, наприклад, імпровізованого слайд-шоу з цифрової фотокамери. Україна зі свого боку зробила численні поступки європейським сусідам в надії полегшити візовий режим; наприклад, громадяни ЄС можуть в'їжджати в Україну без віз терміном до трьох місяців.

Зокрема, Україна підписала з ЄС угоду про те, що вона прийматиме мігрантів з третіх країн, якщо вони нелегально в'їхали до ЄС через її територію. Україна отримала 35 млн євро на пов'язані з цим потреби і надію, що візові вимоги до її громадян будуть полегшені.

Проте організація Human Rights Watch стверджує, що ставлення України до шукачів притулку, біженців не відповідає умовам угоди. У грудні 2009 р. в Україні було визнано 2334 біженці, більша половина з яких – афганці. Організація опитала 161 з них, які жили в різних громадах на українському західному прикордонні. У доповіді організації змальовано тривожну картину людей, які перебувають у відчаї, зазнають насильства, домагань і свавілля в руках українських властей, суворо скритиковано законодавство України про біженців і звинувачено ЄС у недостатній відповідальності й контролі за гарантуванням захисту біженців в Україні.

У цій же статті висвітлено думки директора програми Human Rights Watch з питань біженців В. Фреліка про його особисті враження під час відвідування таборів біженців і нелегальних мігрантів в Україні. Він заявив, що типовий біженець в'їжджає в Україну через Росію, куди деякі з них потрапляють легально. Зазвичай вони не мають чітких планів і не уявляють, чим їхня подорож закінчиться. Їх ошукують: одного афганця його провідник залишив на ринку в Києві, запевнивши, що це Німеччина. Таке ставлення до іноземців, та ще й в очах відомого правозахисника, звісно, не додає Україні позитивного міжнародного іміджу.

На питання: Яке щоденне життя цих шукачів притулку? – В. Фрелік відповів: Багато з них, особливо з темним кольором шкіри, почуваються зовсім уразливими. Ми чули про багато випадків расистських та ксенофобських нападів. Також існують постійні переслідування поліції та вимагання хабарів [5].

Загалом директору програми про біженців належать три репортажі про поведження з шукачами притулку на кордонах ЄС: грецько-турецькому, з Італії, де ловлять мігрантів з Лівії, яка межує з Італією через Середземне море, українсько-польському. Цими

репортажами, упевнений посадовець, йому вдасться звернути увагу європейців на жахливе ставлення до нелегальних мігрантів у країнах, що мають статус сусідів ЄС.

У репортажі також акцентовано увагу на постійній мішанині в бюрократичних органах, яка паралізувала українські асиміляційні процедури, у тому числі щодо надання притулку. Наприклад, у грудні 2011 р. державний орган, відповідальний за процедуру надання притулку, було розпущено.

Вказуючи, що існує певне поліпшення стану біженців в Україні порівняно з 2005 р., автор репортажу підкреслює, що це поліпшення сталося завдяки ініціативам, фінансованим ЄС, і стосується в основному розміщення центрів утримання іммігрантів в Україні і умов їх утримання, а загального поліпшення системи поводження з іммігрантами немає. Навіть ті з них, які хочуть інтегруватися в українське суспільство і деякі мають українських дружин, кажуть, що почуваються маргіналами в українському суспільстві й зазнають приниження.

Сигнали про прояви в Україні расизму і ксенофобії, а також всілякого роду домагань до мігрантів, хай і нелегальних, можуть бути серйозним гальмом на шляху європейської інтеграції України, адже відомо, що найуразливіше місце в європейському іміджі України – недостатній розвиток демократичних інститутів і процесів.

В опублікованому «The Economist» у вересні 2011 р. матеріалі під назвою «Країна, небезпечно схоплена між сходом і заходом» [6] йде мова про хід і результати Ялтинського форуму «Європейська стратегія», який організував В. Пінчук. «Межуючи з Росією на сході, Європейським Союзом на заході і Туреччиною через Чорне море, ця країна з 48-мільйонним населенням викликає інтерес для усіх трьох» [6]. ЄС веде з Україною переговори про зону вільної торгівлі та угоду про асоціацію, що стало б великим кроком у бік інтеграції. Туреччина, яка пам'ятає часи Оттоманської імперії, теж зацікавлена в Україні, особливо в Криму, де живуть 260 тисяч етнічних татар. Росія розглядає Україну як частину своєї сфери впливу і хоче залучити її у митний союз поруч з Казахстаном і Білоруссю. Наводяться цікаві слова польського міністра закордонних справ Р. Сікорського, який відзначив як добру новину те, що не імперська сила вирішує долю України, а як погану – те, що українським політикам бракує завбачливості. Риторика українського президента звучить проєвропейськи, але поведінка має пострадянський характер. Ускладнення відносин із Росією допомогло підштовхнути В. Януковича в бік ЄС, але ті, хто його підтримує в Україні, віддають перевагу союзу із Росією та іншими пострадянськими республіками.

У кінці наведеного матеріалу формулюється важливий висновок про те, як Україні досягти вищого рівня розвитку, що збільшить популярність європейського вибору серед громадян України: «Україна має способи значно збільшити прибутки: зупинити розкрадання, скасувати обмеження експорту, приватизувати державне майно більш чесно. Шанси на це можуть бути низькі. Але, якщо Україна не зробить краще, вона буде захоплена у пострадянський простір» [6].

Висновки. Підсумувавши аналіз змісту публікацій, про які йшла мова вище, можна зробити висновки про те, що українська тематика, хоча не займає провідного місця в матеріалах тижневика «The Economist», однак наявна і висвітлює помітні події в економічному й політичному житті та міжнародних відносинах України. Тональність публікацій в основному співчутлива до народу України, але, попри висловлювання надій на європейську інтеграцію, прямо вказується небезпека втрати Україною курсу на демократичні перетворення в економіці й політиці, загострюється увага на проблемах спрощення візового режиму, боротьби з проявами расизму і ксенофобії. Польсько-українські відносини загалом характеризуються як такі, що мають позитивну динаміку, але чутливі до різного роду загострень, що відразу викликають збурення по обидва боки кордону.

1. The Shehyni – Medyka border post [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2012/08/poland-and-ukraine>
2. Ukraine's faded gem. Summer in Lviv [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2012/07/ukraines-faded-gem>
3. Poland and Ukraine's sensitive relations [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2012/06/poland-and-ukraines-sensitive-relations>
4. Ukraine and the EU [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2012/04/ukraine-and-eu>
5. Refugees in Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/02/refugees_ukraine
6. A country caught precariously between east and west [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.economist.com/node/21530172>